

היסטוריה שעשתה את עצמה

(סוף מעמוד א')

לחשוב בחדר הסיפור, שלא פועל שום גדר, לא פועלות שום פלגות, לא נמצאים שם תחת אש, שקט ושלווה שרין באיור, חוץ מרעש התפוצצויות ופגזים, אף מלה ברשת האקווס, אף לא דיווח אחד. הם פינו נפגעים והמשיכו להתקדם. ככל פעם נפגעו להתקשר ברשת ושאלו מה קורה, השיבו: זה בסדר, זה הולך לפי התוכנית, רק דאגה אחת היתה לנו — שנפגה את הנפגעים אחרה כמו שצריך" (עמ' 208).

ובמקום אחר, על הרגשתו ושיקולו אחד שנתברר לו כי ההתקפה של ליל יום שלישי על אגוסטה ויקטוריה, "נתקעה" עקב הטעות בגשר: "הצורך לעשות עשה שיקולים בבתיאחת העיני עליו ללא נשוא. חשבתו בהתחלה שאני עומד להת- פוצץ — הוא אומר. המטבחית, לת עוד ועוד פקודות, כשלמתע, בתוך סבך הטעויות וההתרגשות הגדולה, התבוננתי לרגע בעצמי מן הצד. אני זוכר היטב שהרגשתי כי אני די מבטוט משליטתו במצב כמפקדו כי לומר: מן היכולת שלי להתחלק לשניים, כשהחלק האחר עדיין ממ שיר לערוד לגורל הפצועים, בעוד חלקי השני כבר שוקל בניינית ובקור רוח את הצעדים והפקודות לחידוש ההתקפה. חשבתו באותם רגעים כמה חשובים במצב מסובך כזה האמן. המקצועיות והשליטה העצמית, נר- צתי ממש כעבור דקות ספורות, כשהבאתי את עצמי לידי הכרה שאני לא צריך לדאוג לאנשים התקועים בגשר. אמרתי לעצמי שמשימת חיי רוצם מופקדת בידי של קפוסטה, והוא מפקד מספיק טוב, מנסה ואח- ראי, כדי לעשות מה שניתן לעשות, כדי להצילם. מן הרגע שהשתכנעתי בעניין זה ירד לי מתאום שק של אבנים כבדות מן הלב. לא הוספתי לחשוב על הלוחים. דחקתי אותם לגמרי מן המוח. התפנית מעכשיו כליכולי כדי לאלתר במהירות את המשך ההתקפה." (עמ' 287).

אלה דברי מפקד היודע כי שליטו כמעצב באה לא מפני שכפה עצמו על העובדות אלא תוך התאמה לחוקיות הגורלית אשר בהתרחשות עצמה. אמנם התיכנן תואם למטרה הסופית, שהושגה — כיבוש ירושלים המזרחית והר-הבית, אך מולך הקר- בות, לטוב ולרע, ומחירם הכבד לא הורק מלי רצון ותוכנית אנושית אלא נבעו מתוך השתככות המאורעות. ה- צנחנים לא היו מיועדים למלחמה על ירושלים. כשהחלו פועלים על פי תוכנית ההתקפה המוכנות מראש — ביצעו אמנם את משימתם בשלימות, אך לא תמיד על פי התיכנון אלא פעמים רבות בניגוד לו. כשחלק ניכר מקרבנותיהם מיותר, תוך רוח לחימה עיקשת שהיא בלבד קבעה כוונה של

מי יכריע בקרב. המלחמה היתה מע- שה ידיו של האורגאניזם החברתי הגדול ורבי-המשתתפים, הצבא העם. זה היו הרוחותיו, או אחרות מהן. חל שות, לא היתה עונות כל גדולת המפקדים וכושרם האסטרטגי; מפני שהיו החוליות חזקות — בוצעה הי מטרה אם גם תוך טעויות ושיבושים.

הסופר והיסטוריון המלחמה מבק- שים לקשור את חוקיות התהליכים הגדולים עם פרטי-פרטיה של ההת- חשות. הם מניחים לעובדות לדבר בעד עצמן, ומצדדוה ההכרחי עולה פירושה המיוחד ופטרדה של התמונה ההיסטורית, שעל מיה נמדדת הצל- חתו או כשלונו של הסופר וההיס- טוריון להתמודד עם החומר. הסכנות האורבות לפתחו שלוש הן: האחת, שיעשה לעצמו מלאכה קלה בכפוחו את פרשנותו ודעותיו על התואם ההיסטורי גם אם אין החומר סובלם ויימצא כותב היסטוריה מגמתית ש- אינה אלא סובליציסיקה מסוימת. הסכנת השנייה שיפלה את העובדות או יעלים ושיטה חלק מהן כדי ש- תהאמנה בעקפין לדיעותיו הקור- מות, וכך תוך מראית-עין אובייקטי- בית יימצא מסלף את ההיסטוריה. והסכנה השלישית שימסור שלל עוב- דות נכונות, מהן השוכות של אבינו חשובות, בסדר כרוולוגי, אך מבלי יכולת למצוא בהן סדר, משמעות וחוקיות.

כשם שהמפקדים בספרו של משה נתן אינם בניאילים כך גם מהלכי הקרבות אינם ערטילאיים וכללים אלא בנימים הרעב מאותו ספיסם של עובדות אנושיות אשר הושגו בעביר דה ממושכת ומייגעת של ראיון מספר רב של לוחמים, והרכבת סיפור הי ספר מקטעי עדויותיהם. השגת הממד האנושי והאנוטי בספר מלחמה אין פירושו הכבדת דברים על עזו רוחם של הלוחמים, אלא מאמץ עקשני ועל- לדובבם, ולמצוא את מסגרת הסיפור הכללית בה מקבלים עשרות הסיפ- רים האישיים את מקומם ביריעת האמת של הספר, ואת פירושים כי לבנים המוגנות בסקום הנכון בבניין. אמנם בניו הספר על פי הסדר הכר- וולוגי יום אחר יום, גיורה אחר גיורה ולעתים שעה אחר שעה, אך במבטו ורגעיו יש בהם סיפון למבט מקיף וכולל הנותן להתרחשות פירוש שמעבר לעקיבה הגומנית.

דוגמה לסיפור אישי מרתק הוא סיפורו של מנחם, המרצה למילוי סופיה, מנחם לא גויס ביום פרוץ המלחמה, והוא מסתובב בעיר ומח- פש את המלחמה כפיירי בכוונה, גיבור מלחמה "שלום", על הגבעות ביום קרב בורודינו. אורה צופה מן הצד, בסופו של היום מצליח לגייס עצמו ולמחרת משתתף בקרב על אבו-טור. "מה קורה שם, לכל הרעותי" — לחש מישוה אל מנחם. מנחם, שהמ- שיר להיות צמוד לאף-אף שלו, לא שמע את דבריו. מהומת הפצועים, הצעקות והאלחוקות עוררו בו לרגע רושם של תבוסה ונסיגה כללית. עוד הוא מנסה לברר לעצמו מה פירוש הבהלה שקמה סביבו, וכבר התחיל לחוש כי איננו שומע דבר. אפילו הצלצולים שאטמו את אוזניו בשתי קו. מערבולת הקרב הוסיפה להס- חריר, אך היא היתה אילמת לגמרי. אנו הולך ומחרש' — אמר מנחם בלבו. חברו לעמדה המשיך לצעוק לו ולתת לו הוראות-לאן לירות, אך מנחם לא הגיב, כשלא עוד דבר, החל החבר להכות על גבו באגרופים. אם צריך כבר לדפוק לי בגב' — חשב מנחם — סימן שאני חרש לגמרי. גל של רחמים עצמיים שטף אותו — והוא פרץ בכבי שקט. נטינותיו הר- באים לאמץ את חושיו, כדי לשמוע בכליאות מהו — לא הועילו. היא דאה את האש הנפלטת ממקלעו, אך את קול היריות — לא שמע. הוסר- האונים שלו שרב התפרץ בפרץ של בכי. אנשים צעקו אליו מכל צד, והוא ראה רק את תנועת שפתיהם

הנעות. אסיאט הסתגל לעובדה כי יישאר חרש, עד שפתאום הצליחו כמה צלילים להקיע את הערפל הי- סמי שיעטה את אוזניו. חשבתי ש- זאת שמיעה פסיכולוגית" — מספר מנחם. כלומר, שאני מדמה לעצמי כי אני שומע צלילים. בכיתי עדיין והוספתי לירות באף-אף" (עמ' 245).

באמצעות הסיפורים האישיים של הלוחמים, שהם עיקר הספר, משחזר משה נתן את מהלך הקרבות, השו- רוב בין מיבנה שיש עמו ראייה היסטורית ופרשנית לבין התיאור האפי של ההתרחשות עצמה עלולה דווקא בספרו ומייחדו מספרי מלחמה אחרים שלא הגיעו לרמת עיצוב הגם בה יורח מן הגישה העתונאית, הגם שהיא מתכסה לעתים במחלצות ספ- רותיות. אף כי גם לגבי "המלחמה על ירושלים", אם אנו מקשים ל- שטפו בקנה-מידה ספרותי — חש- הקורא צער על שאין הסגנון מתעלה תמיד- לרמת המיבנה והתוכן, ועל כי כמה הגזמות, תיאורים החוזרים על עצמם, וכתובה כלתי מהוקצעת מפריעים לא פעם והם כמין "עקב אכילס" של הספר.

אדם דתי יוכל לראות ב"היסטוריה שעושה את עצמה" פעולתו של כוח אלוהי. החילוני — את רוח העם, היסטוריון את ההכרח שבהיסטוריה, או את המקריות, הכל לפי גישתו. דווקא משום שאין בספר כל זכר לפולחן הגיבורים של מפקדי צה"ל — הופכים הם ופיקודיהם לגיבורים אמיתיים, טראגיים, הנשחקים, מק- ויים, סועים וגרפים בתוך תוכה של ההתרחשות ההיסטורית הנוצרת ויר- צרת עצמה באמצעותם.

זה עתה הופיע עזרא זוסמן: שירים

מינוס ראשון של יצירת המשורר, היהת בחלקה פזורה על פני כתבי-עת רבים, ובחלקה טרם ראתה אור. במבחר מקיף זה מסתמנת בבחירות דמות שירתו, על בישוריה האישי הלירי, המובחק בייחוד, וכיטוי הגורל הדרמטי של הדור. זוהי הדומנות, שרבים מהובני השירה צפו לה מכבר, להכיר במרוכז את אחד מטובי משוררינו.

כרך גדול. כריכת בד.
נייר מיוחד. 292 עמודים

ההשינוי בכל חנות ספרים
ובכית הנוצאה, ת"א, סוא"ה 22
ת"ד 470, סל' 611526

הוצאת עם עובד

ישראל רינג

הזכות להיות בוקר

מבחר שירי זמן ואהבה,

תהיית ואמונה — בעל

גימת ייחוד שבאופטימיות

ביקורתית וחתייית מעמיקה